

Katkend.

Mauno Saari „Haavikko-nimeline mees”,
Haavikko-niminen mies; Otava, 2009.

Bo Carpelan ja väljalangemismäng.

Haavikko sõidab Ameerikasse. Tema naise Ritva Haavikko elegants on väljaspool kahtlust. Maailmakirjanik reisib maailmakaunitari seltskonnas. Ta tahab San Franciscost läbi minna. Käsipagasis on Timo Sarpaneva disainitud raske „Claritase” vaas. See on mõeldud külakostiks Ivar Ivaskile ja tema naisele, Läti luuletajale Astridile. Ivar Ivask on Neustadti auhinna asutaja ja jagaja, päritolult Eesti mees, kellel on Läti naine. Nende nooruse kurblugu on lahkumine kodumaalt sõja jalust, minek Heidelbergi õppima ja siirdumine sealt Ühendriikidesse Oklahomasse.

Haavikko uurib kaarti. Oklahoma on lühikese toruga „Mauseri”-kujuline osariik Texasest üleval. Toru sihib läände. Peaaegu Oklahoma keskel asub Normani-nimeline linn. Ivar Ivask on seal aastakümneid tegutsenud kirjandusprofessorina, täide viinud tõelise ameerika unelma. Ümberasujast või õigemini pagulasest on saanud jõukas ja nüüdseks üldist lugupidamist nautiv kultuuripersoon.

Ivar Ivask on ärritavalt tüüpiline Ameerika ülemklassi esindaja. Ta ei häbene olla rikas ja tuntud; ta on arukas, laialdaste teadmistega ning suurepärase seltskonnategelane, kelle kontaktid kirjandusliku maailmaga kõikjal on tihedad ja viljakad.

Lisaks on Ivar Ivask, nagu ka tema naine, loomulikel põhjustel Soome sõber. Soome on Eestile lähedal. Pool sajandit ei olnud Ivask oma sünnimaale teretulnud, kuid tahtis suviti selle lähedal olla. Koos Astridiga on nad veetnud mitmel pool Soomes viisteist suve, enamasti üsna algeliste oludega suvilates.

Nii nad tahtsid; Astrid tahtis järvekaldal käsitsi nõusid pesta ja kogeda tavalise, mehhaniseeritud ja viimistletud maailma vastukaaluks algupärast. Juba ammu olid nad sõbrunenud mõnede tähtsamate Soome kirjandusinimestega. „Suomalaisen kirjallisuuden historia”¹ autor professor Kai Laitinen ja tema naine Irma said lähedasteks tuttavateks.

Mõistagi tutvusid Ivaskid ka soome kirjanduse *krupjee* Tuomas Anhava ja tema naise Helenaga. Anhavad olid kokku leppinud, et Ivaskid tulevad neile suvilasse külla. Oli varutud süüa ja juua, käidud veine valimas. Laud oli kaetud, vaid külalised puudusid. Telefonikõne hotelli tõi asjasse selgust. Ivar Ivask vastas, kahetses juhtunut, kuid küsis, kas külaskäik ei võiks toimuda järgmisel aastal.

See oli solvang, toodi selgituseks siis reisiväsimus või mis tahes. Kuid kes oli solvunud või kes esimesena? Teine lugu kirjeldab nimelt seda, kuidas Ivar Ivask tahtis Soome saabudes kohtuda suurmees Tuomas Anhavaga. Ta teatas oma soovist Kai Laitisele. Laitiste kodus Herttoniemis korraldati õhtusöök, varuti süüa ja juua, käidi veine valimas; laud oli kaetud kuuele, sest lisaks Ivaskitele olid kutsutud ainult Anhavad. Need ei tulnud.

Kai Laitisest sai Ivaski võimsa kirjandusväljaande „Word Literature Today” kolleegiumi liige ja tema esitas Paavo Haavikko Neustadti auhinna kandidaadiks juba 1972. aastal. Neli korda aastas ilmuv ajakiri oli avaldanud 1963. aastast peale rohkesti Haavikko tekste ja nende arvustusi, ühtekokku 28 erinevat kirjutist. Kümnekond kirjutist oli ilmunud juba enne esimest kandideerimist, millest kujunes soojendus. Usinamad kirjutajad olid Ivar

¹ E.k. Kai Laitinen „Soome kirjanduse ajalugu”; Vagabund, 1994.

Ivask ise, Haavikkot tõlkinud Philip Binham ning muidugi Kai Laitinen. Haavikko ja tema looming on Oklahomas tuntud.

Auhinna nimi on selle tähtsaima sponsori Neustadti perekonna nimi. On teada, et kindlasti on kohal ka Mrs. Doris Neustadt ja Walter Jr Neustadt, kui Haavikko saab tunnustuskirja, hõbedase kotkasule ja 25 000 dollarit. Niisugune on 1969. aastast välja antud „väikese Nobeli” rahaline väärtus.

Oklahomasse jõudes teab Haavikko üsna vähe sellest, kuidas auhind seekord just temale langes. Ta kuulis sellest telefonis. Bo Carpelan helistas ning teatas asjalikult ja lakooniliselt rõõmusõnumi. Iseenda osast Carpelan suuremat ei rääkinud, kuid sedavõrd siiski ütles, et piirkondlikul tasemel see mäng ei käinud. Lõppvalikus oli Haavikko kõrval argentiinlane Jorge Luis Borges.

Miks võitis soomlane ja jättis seljataha mehe, keda oli juba peetud kindlaks nobelistiks ning Gabriel García Márquesiga võrdseks maagiliseks jutustajaks?

Nobelist jäi Borges kuuldavasti ilma sellepärast, et eksis toetama Argentiinat juhtinud Perónile järgnenud sõjaväehuntat, sest pidas seda ohutuks ja ajutiseks lahenduseks, omamoodi ametnikevalitsuseks teel paremate ja demokraatlikumate aegade poole.

Ta eksis, Argentiinas voolas veri ja suur kirjanik rikkus oma maine. Võimalik, et Jorge Videla juhitud hunta veresaunast 1976. aastal oli möödas liiga vähe aega ja kahetsusavaldused olid olnud liiga leebed. Hunta *Guerra Sucia's*, „Räpases sõjas”, oli kadunuks jäänud kümneid tuhandeid inimesi ja hunta loobus võimust alles pärast kaotust Falklandi sõjas 1981. aasta märtsis.

Kuid ometi! Ka oma hinnangus eksinud Borges oli kirjandusmaailma tipus. Ta oli juba 85 aastane ja nägemise kaotanud, kindlasti viimase hetke tunnustuse ära teeninud luuletaja.

Bo Carpelan ei olnud jutustanud Haavikkole žürii töö käigust isegi siis mitte, kui nad koos „Rivolis”² istusid. Uudist kuulnud, kutsus Haavikko Carpelani lõunale. Nad tundsid teineteist küll pikka aega, kuid isiklik vahekord oli jäänud hõredaks ja kaugeks.

Kui Paavo Haavikko oli 1950. aastate alguses silma paistma hakkas, kirjutas Bo Carpelan sõna otseses mõttes leivatööna „Hyfudstadsblatetile” usinasti kirjanduskriitikat. Ta kirjutas ka luuletusi ja sai endale kammerkriitikuks Tehtaankatul elava Tuomas Anhava, kes jutlustas talle idamaise läbipaistvuse ja selguse tähtsusest. Anhava luges Carpelani toodud luulepinu läbi, viskas sohvale pikali, sulges silmad ja ütles, et nüüd ta mõtleb. Mõne vaikse minuti järel kostis sohvalt hinnang, et kimbu kolmanda luuletuse viies rida tahaks veel mõtlemist. See ei ole veel päris korras, see rida. Aga kui jätaks selle ära, küsis luuletaja. Ahhaa! Väga hea mõte. See oleks lahendus ja parem saab!

Anhava ei tahtnud lugeda Carpelani proosat, aga luuletused vaatas hoolega läbi ja tõlkis neid ka soome keelde. Lisaks kõneles ta noorest Haavikkost, soovitas lugeda tema luuletusi ja tõlkida neid rootsi keelde, sest Haavikko stiil sobiks Carpelanile.

Anhava oli ise luuletaja. Ta avaldas ühtekokku kuus kogu, ja kõiki nad hoidsid sama joont. Luuletuste keskpunkt oli kujund, sõnad olid koondatud tihedaks, kuid siiski avatud tervikuks. Parimatel juhtudel lõi see idamaist selgust taotlev stiil luuletusi, mis olid nagu „valgust peegeldavad teemandid”.

Carpelan hakkas Haavikkot lähemalt uurima. Ta ei olnud tänini midagi niisugust näinud, kuigi oli moodsat luulet lugenud, eriti soome-rootslast Gunnar Björlingit, kellest kirjutas hiljem koguni väitekirja. Väitekirja kiideti heaks, kuigi Edvin Linkomies Helsingi ülikoolist, kellele ta töö viis, riputas paberikimpu käes ja viskas selle siis lauale õeldes, et magister ei tea luulest ülepea mitte midagi! Kui võrrelda rooma bullat teise rooma bullaga, siis on see tekstikriitika. Aga kirjutada väitekirja veel elavast luuletajast! Stseen Linkomiehega

² „Rivoli” – elegantne restoran Helsingi kesklinnas.

ei takistanud Carpelanil saamast doktorisilindrit, aga tema mõtted akadeemilisest karjäärast olid sellega tapetud.

Haavikkot Carpelan imetles. Ta mõistis, et tal ei ole kunagi midagi sellist lugeda olnud. Ei ole, millega võrrelda. Need tekstid ei kuulu ühessegi teise žanrisse peale iseene oma. Carpelan oli juba 1940. aastate lõpul tutvunud Helvi Juvose ja Eila Kivikk'aho luuletustega, kuid Haavikko läks kuhugi sootuks mujale. Luuletuste arhitektuur, nende muusika oli erinev. Vahest oli neis sedasama kõla, nagu Ezra Pound'i tekstides, mis Carpelanile meeldisid. Ja tüübis sedasama taltsutamatus nagu Björling'il. Kuid keel oli jäljendamatu. Kui keegi püüaks Haavikkot jäljendada, siis kõrbeks ta sedamaid. Tõlkija hakkas suurt vaeva nähes tõlkima. Ta pidi jagama Haavikko luuletused kahte rühma – võimalikeks ja võimatuteks. Ajaloo-ainest või muid faktilisi andmeid sisaldavatest ta targu loobus.

Carpelan viib esimese terviku Anhavale. Koosistumine on pikk. Tõlked käiakse sealsamas läbi, rida realt, sõna sõnalt. Pärast kolme või nelja tundi kurnatud tõlkija lahkub, kaasas heakskiidetud töö. Anhava on osutanud talle professionaali teene, mille Carpelan omal moel tagasi maksab – ta tõlgib ka Anhava luuletusi rootsi keelde. Seegi ei ole kerge, kuid nad saavad teineteisest aru.

Carpelanile sügenes ettekujutus, et Tuomas Anhava mõistis ehk paremini kui keegi teine Haavikko luule ainulaadsust. Tema on jõudnud pärast aastakümnetepikkust Haavikko lugemist ja tõlkimist samale tulemusele: Haavikko luuletustes ei ole mitte midagi liigset. Neid ei ole poeetilisust silmas pidades polsterdatud või lõigatud. Paradoksid neis on läbi mõeldud nagu mustlaslukud, millimeetri täpsusega, lõpuni välja. Neid ei saa osadeks lahti võtta ja seletada. Kui need nagu mootori osadeks lahti võtad, siis ei ole kokkupanemine enam võimalik. Täiesti vastandlikud asjad on liidetud ühte, täiuslikult, igavesti.

Carpelan tunnistab endas sedasama distantsi ja eraldiseismist, mida võib märgata Haavikkos. Maailma ei ole võimalik õigesti näha, kui seisad, nina maailma seinas kinni. Distsants on tunda ka Haavikko käitumises. „Otavas”³ käies oli Carpelan enamasti kohanud töökat ja usinat Hannu Mäkelät. Vahel oli ta sisse astunud ka Haavikko kabinetti, et kohtuda veidralt ametliku, viisaka, aga jaheda peatoimetajaga. Vastukaaluks Carpelani tunnustavale imetlusele imetles Haavikko Carpelani tekstide läbipaistvust. Pilt saab ilus ja tõeline, kui see muutub ligikaudseks, sõnastas Haavikko vahel, kuid mitte Carpelanile, vaid iseendale.

Hetketujul keeras Haavikko tõlkimise korraks tagurpidi. Ta tõlkis 1960. aastatel „Parnssole”⁴ Carpelani luuletusi. Carpelan oli oma lõbuks kirjutanud oma kogusse „73 luuletust” neljasõnalise luuletuse „Puu”. Ta lõbustas selle rekordiga oma tuttavaid, kuid Haavikko tõlkis luuletuse võistlusvaimu nimel kolmeks soomekeelseks sõnaks: „Puu, oksistunud valo”⁵.

Carpelanil ja Haavikkol on „Rivolis” päris tore. Haavikko küsib, kas poleks kõige praktilisem ja võimalik, et Neustadti auhinnaraha talle saadetak. Ta annaks pangaarve numbri. Mis mõtet oleks sõita Oklahomasse, on ju leiutatud post ja pangaülekanded. Ei! See ei tule praegu kõne allagi! Sa pead sinna minema, hoolikalt valmistuma, smokingu muretsema ja end heast küljest näitama, kindlasti tuleb ka kõne pidada, ütleb Carpelan. Ta näeb, et reis Oklahomasse on Haavikkole vastumeelt, ränk asi, nagu Haavikko ütleks. Smoking, see ka veel! Kuid minema vist peab, ega raha või sinna jätta!

Kaks kuud enne seda, kui Haavikko Oklahomasse Normanisse saabub, on Bo Carpelan kui Neustadti auhinnažürii liige seal juba kohal. Neid on ühtekokku kümme ja igaühel on oma auhinnakandidaat, keda ta esitlema ja müüma peab. Žürii esimees on Ivar

³ Soome vanimaid, tänini toimivaid kirjastusi.

⁴ Kirjandusajakiri, ilmub 1951.aastast.

⁵ E.k. Puu, oksastunud valgus.

Ivask, kes meenutab kõigile ühiselt, et nüüd on kaalukausil ainult kirjanduslikud väärtused. Kandidaatide rahvus, varasemad auhinnad, vanus ja muu seesugune tuleb kõrvale jätta.

Kandidaate esitletakse tähestiku järjekorras, ja nii langeb alustaja ülesanne proua Kamala Markandayle, kes on põhjalikult valmistunud. Ta esitab Jorge Amadost nii kõrgel tasemel analüüsi, et see käib Carpelanil üle pea. Kuid esitus on tempolt väga rahulik. „Hea õpetus.”

Carpelan on vaatluspositsioonil ja mõtleb, et jälgib iga müügikõnet taktikalise silmaga. Proua Luisa Valenzuela närvid tunduvad olevat väga pingul. Ta peab rääkima, miks just Luis Borges on ülekaalukalt favoriit, nii öelda kindel valik. Borges on loonud fantastilise proosamasina! hüüatab daam. Carpelan kibrutab laupa. Sõnakunstimasin ei ole vist siiski eriti õnnestunud väljend. Õpetus: hoidu mitmetõlgenduslike väljenduste eest. Pealegi räägib Valenzuela ainult oma kandidaadi ühest küljest, ta jätab lüürika sootuks kõrvale. Õpetus: ära pea midagi iseenesestmõistetavaks.

Järgmisele kandidaadile, inglise näitekirjanikule Howard Benton'ile paneb tema esitleja jala taha. Proua Markandaya palub pea-aegu et andeks, et Inglismaalt ei ole esitatud kedagi teist. Just nimelt, kasvõi Pinter, Stoppard või Wesker! Bo Carpelan võtab õpetuseks: peab uskuma oma kandidaati.

Haavikko on h-tähest hoolimata nimekirjas heal kohal – õppusevõtmise mõttes, sest ikka ei ole veel tema kord. Nüüd peab härra Tomlison õppinult, aga liiga tõsiselt ettekande oma tõsisest kaasmaalastest ja luuletajast kolleegist Donald Davis'est. Davis kirjutab, kuidas seda öelda, erilise elegantsiga. Kohtunikele on varem välja jagatud kõikide kandidaatide tekste. See on hea, sest praegu ei kuulu Davis'e luuletustest ühtki tsitaati. Carpelan mõtleb, et tema esitus võiks ehk olla pisut kergem kui Tomlisonil ja jõuda kiiremini asja enese ehk teksti juurde.

Veel on võimalusi! Praeguse ni ei ole kuulnud midagi põrmustavat, eriti kuna proua Valenzuela ei küündinud oma kandidaadi tasemele. Kuid siis tajub Carpelan ohtu. Kui härra Eric Sellin räägib tõhusalt ja innustunult Mohammed Dib'i tundejõust ja varjunditerikkusest, ilmutab žürii virgumise märke. Lõppvõistlus on homme, Dib on kindlasti rajal kuni tagumise kurvini, võib-olla lõpusirgelgi. Ja nüüd on Haavikko kord!

Bo Carpelan alustab naljaga. Ta keskendub inglise keelele, hääldab hoolikalt ja täpsete rõhkudega. Ameerika kriitik küsinud kuulsalt Iisraeli luuletajalt, kuidas on olla kuulus väikesel keelealal. Vastus on tõre: „Mina pean teadma Auden'ist kõike, Auden ei pruugi minust midagi teada!” Carpelan tõstab pilgu, Poola ja Ungari esindajad muigavad ja vahest ka veel keegi kolmas. Naeru ei kosta. Hästi, ta esitleb Paavo Haavikkot lühidalt, tabavalt ja lõpetab oma kõne tsitaadiga. Nii see läks, vähemalt ei jõudnud keegi tukkuma jääda.

Tiheduses on varjatud sõnumeid. Sõnum kindlusest: ma ei pea temast rohkem rääkima, te olete pädevad, te tunnete teda. Ma ei kiida teda superlatiivides, sest te lisate need oma mõtetes ise. Meelitav sõnum: võin säästa teie kallist aega ja pingul närve, sest usaldan igati teie asjatundmist. Pikema jututa!

Carpelan istub kuulama, kuidas härra Barancak kirjeldab teist väikese keeleala luuletajat Zbigniew Herbert'it. Herbert on murettekitavalt hea, kuid tema esitleja kärbib võimalusi, kõneldes liiga kiiresti ja segaselt. Carpelan hoiab end ohjes, püüdes võtta olukorda kerge sarkasmiga. Sportlik vaim. Igaüks sikutagu enda poole, igaüks ikka omas suunas. Kuid nad teavad ka ilma Ivar Ivaski juhtnöörita, et see ei ole mudamaadlus, vaid suurelt jaolt ühismõõdeteta vaimsete saavutuste mõõtmine. Kõrgemale, kaunimalt, jõulisemalt!

Pärast kohvipausi kirjeldab Oklahoma oma poiss Scott Momaday, kui lausa geniaalne on tema kandidaadi, luuletaja Christopher Logue'i loodud parafras ühest „Iliase” laulust. Carpelan mõtleb, et nüüd vajub iga kohtunik mõtteisse oma kandidaadi geniaalsuse üle. Homse tarvis otsustab ta õppida, et ülisõnade tulv ei tee head, kuigi innustuse tuld läheb muidugi vaja. Siis püüab Eduard Rodin kõnelda argentiinlase Ernesto Sábato kaitseks.

Carpelan on tutvunud Rodini parima relva, Sabato tähelepanuväärseima romaaniga, ja ta mõtleb, mida mõtleb: see kandidaat poodiumil ei ole. Lõpuks jõuab Otto Orbán otsusele, et väsinud žürii vajab värskendust. Ta annab Sándor Weöres'ist kirka pildi, kuid tsiteerib nii humoorikat luuletust, et selle huumorist keegi aru ei saa. Kui võtad tsitaadi, siis vali õige tsitaat, mõtleb Carpelan.

Saabub õhtu, saabub öö enne otsustavat päeva.

Žüriiliikmed on kurnatud. Nad on lõputult kõnelenud ja kuulanud, nad on täis maailma parimat kirjandust. Kandidaatide varjud kõnnivad nendega kaasa, sosistades humoorikaid märkusi võidu või kaotuse puhuks. Kõnelused on sügavasisulised, peene häälestusega, kaalutlevad.

Müügikõned on peetud. Nüüd kontrollitakse ja hinnatakse nende mõju ehk otsustava lahingu positsioone.

Inglaste seis pole kiita. On tunne, nagu oleksid Howard Brenton, Donald Davies ja Christofer Logue kuhugi ära eksinud, lahkunud.

Borges'i nime nimetatakse korduvalt, selle kõla on turd ja ähvardav, kuigi seda lausutakse vaikselt ja kurnatult pehme tooli rüpest. Kuid miks jättis Valenzuela meistri löögivalikust välja teise, lüürika? Liigne enesekindlus, hooletus, üleolek?

Kui esimees Ivask geograafiale mõtlemise ära keelas, siis pidas ta kindlasti silmas seda, mis kohtunike meeltes nüüd juhtuma hakkab: on muidugi tähtsusetu, kuhu maailmajakku või maale auhind kunagi läinud on, kuid tegelikult on Borges teised, praegu võistlevad oma maailmajao esindajad juba kahvatama pannud! Kui keegi neist, siis kes? Kas tõesti mitte Borges?

Carpelan kaalub huviga olukorda Ivaski kõne ja Kai Laitise väljaarendatud hääletussüsteemi taustal. Hääletuse põhimõte on väljalangemismäng. Kõigepale hääletab iga žürii liige suletud sedeliga üheksat kümnest kandidaadist, siis kaheksat järelejäänud üheksast, ja nii edasi.

Süsteem on halastamatu, kuid annab ühtaegu võimaluse hääletuse kulgu ette modelleerida. Ilmselt pidas Ivast silmas süsteemi ning inimmeele teadvustatud ja teadvustamata tegevust.

Carpelan arutab: kui esimestes ringides otsustab kultuurigeograafia, siis tähendab see, et Borges pääseb kindlasti edasi. Kui oletada, et inglaste positsioon on tõepoolest nõrk, jäävad Euroopast järele Zbignew Herbert ja Sándor Weöres. Jah, ja Paavo Haavikko.

Suur Hunt kolme väikese põrsa vastu, mõtleb Carpelan.

Kes on auhinnatud ja millal? Mis suunas liigub kirjanduse õhuvool? Ja mis juhtub homme?

Enne otsustavat hääletust kordab igaüks lühidalt üle oma kandidaadi eelised. Mida võib Carpelan veel öelda? Ta on juba kõik ära öelnud.

Ta peab hoiduma sellest ja teisest, olema ettevaatlik, tihe, kasutama sarmi, mis temas kuuldavasti olemas on. Kuidagi tuleb tuua esile Haavikko tuum.

Aga mis on Haavikko tuum? Kuidas saada olematult väikese keeleala lüürik näitelava keskele, nii et ta oleks tema ise, iseenese suurune, suurem kui suur Borges ja need kaks ülejäänud?

Haavikko ajaloo- ja rahvuseposemõõde, modernismi juhtfiguuri roll, ühiskondlik mõju, mitmekülgsus, ennustajatalent? Mida ta veel teha võiks, et tõsta soomlane Neustadti auhinna juba võitnute uhkesse ritta?

Itaallane Giuseppe Ungaretti võitis 1970. aastal, kolumbialane Gabriel García Márques 1972. Haavikko oli siis kandidaat, žüriiliikme Kai Laitise ülesseatud. 1974. aastal oli prantslase Francis Ponge'i kord. Põhjamaadest istus žüriis rootslane Olof Lagercranz – austatud luuletaja, kriitik ja ajakirjanik, tollal ajalehe „Dagens Nyheter” peatoimetaja. 1976. aastal ulatati auhind ameeriklasele Elizabeth Bishop'ile. Ainus põhjamaaine valikutegija oli

norrallane Paal Brekke, luuletaja, kelle loomingust oli Väinö Kirstinä tõlkinud ühe kogu. Poolaka Cheslaw Miłosz'i auhind 1978. aastal pani Carpelani hetkeks järele mõtlema. Kas Poola oli oma õuna juba kätte saanud? Kirjanduse maailm on suur.

Ehk võiks halvasti mõjuda see, et vaid nelja aasta eest, 1980. aastal, sai laureaadiks Josef Škvorecky Tšehhoslovakiast? On ta idast, läänest või keskelt? Geograafia ei tohi mõelda. Ja kus on Soome? Kuid eelmisel korral, 1982. aastal, anti Neustadti auhind mehhiklasele Octavio Pazille Kesk-Ameerikasse! Kas see võiks olla Borges'ile miinuseks?

Mida ja kuidas peaks Haavikkost selles seltskonnas kõnelema? Carpelan leidis vastuse. Ta peab kohale tooma Paavo Haavikko enese. Seda mõelnud, läheb Carpelan magama.

Lõpuks langeb välja ka Borges.

Oklahoma Normanis on hommik õhtust targem. Žürii pilk on selge, kõik on hästi maganud, suurepäraselt või veel paremini. Käib kerge ja nobe lõõp, mis annab märku, et närvid peavad vastu. Iseenesestki mõista, öö on klaaritud maailmakirjanduse maastikku.

Iga žürii liige peaks veel lühidalt kõnelema oma kandidaadi teenetest. Midagi uut esile ei tule. Carpelan on üha kindlam oma valitud taktikale – ei tohi end korrata. Ta märkab, et Brenton vaibub nähtamatusesse ja et härra Selin eksib nii sügavale Mohammed Dib'i luule ürgmetsa, et ei oska sealt enam välja tulla. Kõik tundub liikuvad suunas, mida ta õhtul aimanud oli.

Bo Carpelani kord. Ta ei ütle kandidaadi kohta midagi, vaid hakkab lugema Haavikko luuletusi. Ta loeb neid kõigepealt soome keeles ja talle teeb nalja, et ükski juuresolija ei oska märgata tema soomerootsi aktsenti. Ta loeb rootsi keeles ja inglise keeles, püüab olla hoolikas, rõhutab rahulikult sõnu, peab pause. Ta loeb, langetab raamatu, tõstab selle silmade kõrgusele, loeb pika luuletuse kogust *Trees in All Their Verdure*⁶, ja talle tundub, et „Puut, kaikki heidän vihreytänsä” läheb läbi.

KATKEND! (Hasso Krull)

Ta loeb veel inglise keeles, lõpetab ja palub, et Ivar Ivask loeks „Talvipalatsi”⁷ neljanda osa „selges inglise keeles”. See on kombekas ja kergelt eneseirooniline huumoriosa, täpne ja lühike. Ivask loeb „Talvipalatsi”

This poem briefly maybe: what is it to be an object.

I am a long speech about...

Carpelan paneb tähele, et härra Momaday teritab kõrvu. Ivask loeb hästi, ta armastab Haavikko teksti ja see on kuulda. Jäänud vait ja lasknud sõnadel rahu kuulajatele hinge pugeda, küsib Ivask, kas Carpelan tahab veel midagi lisada.

Scott Momaday on oma valiku teinud. See tundeline indiaanlaste järeltulija on oma hinges tõdenud, et tema briljantne kandidaat, luuletaja Logue, on praegu vales sarjas. Enne kui Carpelan Ivaski küsimusele vastata jõuab, poetab Momaday, et Haavikko luuletustes on juba kõik öeldud. Teine žürii liige jätkab kinnitades, et mõned kandidaadi prantsuse keelde tõlgitud luuletused toovad talle meelde Saint-John Perse'i. Carpelan ei ütle midagi, raputab vaid Ivaskile pead. Ei ole midagi lisada. Ruumis võtab maad poeetiline vaikus.

„Nüüd hakkavad Luule Suurelt Puult kiiresti langema lehed,” kirjutab Bo Carpelan seda hetke kirjeldades hiljem. Inglise ja lõuna-ameeriklased, Borges välja arvatud, langevad

⁶ Ek. „Puud, kõik nende rohelus”, Haavikko luulekogu, 1966.

⁷ Ek. „Talvepalee”, Haavikko luulekogu, 1959.

esimesena. Lõpuks on järel Suur Hunt ja need kolm väikest pörsast, märkab Carpelan. Tema laiale otsaesisele tõuseb higi. Hääletatakse välja üks neljast, siis üks kolmest. Poolakas ja ungarlane langevad välja. Järel on kaks kandidaati – Borges ja Haavikko. Viimane hääletusvoor on nagu aegluubis kinolint. Kümme kohtunikku loobub üks teise järel suletud hääletussedelist. Ivar Ivask loeb tulemuse kokku: võitja on Paavo Haavikko. Bo Carpelan tõuseb ja esitab žüriile talitsetud soome-rootsi indiaanitantsu.

„Uskumatu!” hüüatab Ivar Ivask.

Bo Carpelan jõuab tagasi Soome ja helistab Paavo Haavikkole. Ta teatab uudise. Ta kirjutab oma kogemustest „Parnassole”⁸ loo ja lõpetab selle irooniliselt: „Kui ta maikuu lõpus auhinna kättesaamiselt koju jõuab, on tal Seutulas vastas puhkpilliorkester, lillekimbud, *Eduskunta* esimees, peos medal, kodukandi vallavanem suvilakrundi paberitega, kutse pidulikule õhtusöögile, laulukoor, raadio ja televisioon ning parv politseinikke, et ohjeldada hullunud rahvamasse. Mida muud võib luuletaja soovida? Uut rauaaega?”⁹

Haavikko on Soome ainus Neustadti kandidaat läbi aegade, ainus ja kaks korda kandidaadiks esitatud. Ka Carpelan ise oleks paljude arvates samale poodiumile küllalt hea. Auhind hõlmab kõik kirjanduse žanrid ning Carpelan on jõudnud juba avaldada tähelepanuväärset ning auhinnatud proosat ja lüürikat. Oklahomast jõuab Soome teateid Bo Carpelani intelligentsest ja mõju avaldanud šõust. Tema etteastet osatakse asjatundjate ringis vaikselt, nagu siinmaal kombeks, hinnata. Keegi ütleb, aga kitsamas ringis, et seda võis suuta üksnes ainus professionaalsest kadedusest vaba soome kirjanik.

Soome keelest tõlkinud Piret Saluri

---

⁸ Soome tähtsaim kirjandusajakiri

⁹ P. Haavikko, *Rauta-aika*, 1982